

När böckerna kom hem

Monica Zak

1993 hörde Monica Zak historien om pojken som växte upp med strutsar. I höstas kunde hon återvända till det västahariska flyktinglägret med berättelsen översatt till arabiska och överlämna exemplar av boken till bl a pojkens son! Barnen behöver tillgång till ännu fler böcker och det arbetar Monica för.

En skola i lägret Ausered. Läraren Salka Ahmed Mamud har läst ur boken om strutspojken. Foto: Kim Naylor

Att fotograf Kim Naylor och jag kunde resa till de västahariska flyktinglägren i Algeriet under hösten 2008 med fyra lådor med barnböcker på arabiska är en märklig historia som började redan 1993.

Då gjorde vi en reportageresa i Algeriet och Sahara och besökte bland annat lägren där 170.000 västahariska flyktingar bor mitt ute i öknen. Vi besökte också den lilla remsan av Västahara som är befriad från Marockos ockupation. Där i den befriade delen och bland flyktingarna märkte vi att det

muntliga berättandet levde kvar. Efter tre glas med te blev man ofta också bjuden på en bra historia. Det var oftast den äldsta i familjen som berättade. Det var sagor eller spökhistorier, men två gånger hörde vi en som inte liknade något annat. Den handlade om Hadara, en liten västaharisk pojke som kom bort i en sandstorm och växte upp tillsammans med strutsar. Jag publicerade den i tidningen Globen som ett exempel på den muntliga berättarkonsten i öknen. I samma nummer av tidningen hade vi gjort många reportage som flyktingarna i öknen.

Som tack blev jag bjuden på lunch av de västahariska flyktingarnas representanter i Sverige. De hävdade att historien om strutspojken Hadara var sann. Jag kunde inte glömma deras påstående och många år senare reste jag tillbaka till öknen för att se om det fanns några korn av sanning i denna märkliga historia. Det fanns det.

Strutspojken Hadara hade dött 1959, men han hade en son, Ahmed Hadara, som jag lyckades hitta i ett av flyktinglägren utanför Tindouf. På hans och andra flyktingars vittnesmål byggde jag boken ”Pojken som levde med strutsar.”

När boken också kom ut på arabiska i Algeriet översatt av Rawia Morra och med pengar från Svenska Institutet ville jag naturligtvis att boken skulle komma tillbaka till flyktingarna. Men hur skulle det gå till? Föreningen Västsahara gick ut med en vädjan och Miljöpartiet ställde upp med 5.000 kronor. Därför kunde Kim Naylor och jag resa till lägren nu i höst för att dela ut fyra lådor med strutsböcker.

Första boken till strutspojken son

Den första som ska få boken är naturligtvis Hadaras egen son. Han befinner sig i den befriade delen av Västsahara. Vi gör en långa resa med landrover genom öknen, det är en het och klar dag och vi kör genom ett hav av hägringar innan vi till slut hittade honom. Han bor i ett tält med fru och dotter. I närheten finns en liten militärförläggning där han arbetar som chaufför.

När Hadara Junior tar upp den första boken och bläddrar i den blinkar han bort några tårar och säger:

-Oj, det är ju boken om min pappa. Den hoppas jag att alla ska läsa. Jag vill ju att alla läser om honom för han var en märklig västsaharier, ja någon att vara stolt över.

Själv har Hadara Junior svårt att läsa arabiska. Det är han inte ensam om. Det beror på att de finns så få böcker på arabiska att träna sig på.

-Därför är boken om Hadara på arabiska oerhört värdefull, säger minister Jalil Sidmamed

Uppmuntran under tung väntan

Marocko ockuperade Västsahara för 33 år sedan, det ockuperade Västsahara betraktas i dag som Afrikas koloni. De som tvingades fly då bor fortfarande i stora flyktingläger i öknen i Algeriet. Där har de många organisationer och en egen regering. Flyktingarna och deras representanter väntar på att omvärlden ska reagera starkare så att de en dag kan återvända till ett fritt Västsahara.

-Vi har väntat i 33 år, säger minister Jalil. Vi vet inte hur länge vi tvingas vänta till. Därför är den här boken så uppmuntrande. Den skildrar något som är vår historia. Alla här har hört berättelser om Hadara och alla kommer att vilja läsa om honom. På samma gång tränar sig både barnen och de vuxna sig att läsa arabiska. Att kunna läsa arabiska är viktigt för att barnen ska kunna klara den examen som alla gör efter femte klass. Om de klarar den examen får de gratis utbildning av algeriska staten utanför lägren. Men många av våra barn misslyckas just på grund av att de inte klarar arabiskan. Den här kommer att ge dem träning för alla kommer vilja läsa den, mammorna, papporna, gamlingar, barnen...

Otrolig glädje

De första skolbarnen som får boken är eleverna i en skola i lägret Ausered. Vi får vara med när läraren Salka Ahmed Mamud läser första kapitlet i boken för eleverna i en femteklass. Barnen lyssnar med öppna munnar. Då och då stannar läraren upp och ställer en fråga. Då far alla händer upp i luften. Alla viftar, alla ropar högt för alla vill svara. Jag har aldrig varit med om att någon av mina böcker någonsin väckt sån glädje förut.

Vice utbildningsministern El Gouz Mumni säger:

- Det är inte konstigt. Det är ju den första boken som speglar vår kultur. Det är viktigt för vår självbild att vår kultur också finns i böcker. Att den inte är något sekundärt. Jag ska starta vidareutbildning av lärarna. Då vill jag använda den här boken. Men vi måste ha många fler exemplar. Vi har 28 skolor i lägren och 25.000 elever som borde få läsa den. Dessutom finns 10.000 av våra barn utanför lägren, de också borde få tillgång till den.

Önskemål: handbok och fler böcker

Det som väcker stort intresse båda bland de västsahariska flyktingarna och på skolministeriet i Algeriet är att boken har kommit ut i Sverige och att den blir läst av svenska barn och används av bibliotekarier och lärare i Sverige. När de hör att svenska barn gjort teckningar, skrivit dikter, ja till och med skrivit brev till Hadara fast de vet att han är död vill de ha en handbok som berättar om hur svenska bibliotekarier och lärare arbetat med boken i Sverige.

- En sån handbok skulle vi kunna använda vid vår vidareutbildning av lärarna, säger vice utbildningsministern hos flyktingarna. Den kommer säkert att ge oss bra idéer. Det som bl.a. är viktigt med boken är att det ger det muntliga berättandet högre status. Det är ju vår kultur, något som vi vill slå vakt kring. Men vi behöver fler böcker som sagt. Bara två skolor av våra 28 har skolbibliotek. Min vildaste dröm är att alla de 25.000 eleverna som finns i skolorna i lägren har skolbibliotek och tillgång till böcker.

Alla vill ha boken om Hadara

Ryktet om att boken finns drar som en sandstorm genom lägren. Alla vill ha den. Vi delar ut resterande böcker till Kvinnoorganisationen. Presidenten. Rektorn för Olof Palmeskolan som säger att den ska bli kurslitteratur på kvinnoskolan. Ungdomsorganisationen. Museet får några ex. liksom Sekretariatet för organisationer. Flera grupper vill översätta den till västarierna egen dialekt av arabiskan Hassania och läsa upp den i radion så att alla kan höra den.

Självklart får de som hjälpt mig med material till boken sina egna exemplar; Vår skickliga tolk Rubio Fadel som hjälpte mig med alla mina första samtal med Hadaras son. Ökendetektivens familj. Det allra sista exemplaret får Aichatu. Hon är dotter till Bubut, lejonödaren och brorsdotter till kamelfördren Daula. Båda är döda, men hennes berättelse om sin pappa och sin farbror finns med i boken.

- Så nu blir de inte heller glömda, säger Rubio Fadel. .